

חינוך לחיים

ראש השנה

בגמ' בר'ה – 'בראש השנה יצא יוסף מבית האסורים' ובדאי שאין הכוונה להשמיענו ידיעה סתמית של התאריך, כנראה שיש כאן לימוד שמקרינ ומשליך לדורות. וממילא תפקידנו ללמוד הקשר בין ראש השנה ליוסף. גם אנחנו כמו יוסף הצדיק חפצים ומשתוקקים לצאת מבית האסורים, 'בית האסורים' שלנו הוא מאסר יצרנו הרע שם אנו שבויים וכלואים וע'ז ביקש דוד המלך 'הוציאה ממסגר נפשי'. הגמ' בנדרים מביאה את הסיפור הידוע של הנזיר מהדרום, ששמעון הצדיק מימיו לא אכל קרבן אשם נזיר טמא חוץ מפעם אחת של הנזיר מהדרום. הסיבה שתמיד נמנע מסבירה הגמ' שסבר שקבלת הנזירות לא היתה בשלימות, כי אמנם שמקבל על עצמו זה כי היה לו איזו התעוררות מיוחדת אבל ברבות הימים כאשר נטמא, ורבינו עליו ימי הנזירות הוא מוצא עצמו מתחרט ממה שלכתחילה קיבל על עצמו את הנזירות. ומכיוון שסופו להתחרט איגלאי מילתא למפרע שקבלת הנזירות לא היתה מושלמת וחזקה וממילא הקרובן אשם לא מושלם ויש חשש של חולין בעזרה. וממילא יש להבין אז מה כן היה מיוחד אצל אותו נזיר מהדרום ששם לא חשש שיתחרט??

בנוסח הוידי אשמנו בגדנו וכו' בכל הדברים אין התייחסות לעבירות פרטיות אלא לדברים השייכים להנהגה כללית חוץ מדבר אחד 'גזלנו' שלא יתכן שהכוונה ללאו של לא תגזול כי זה עבירה פרטית אז מה כוונה גזלנו?? על תוכחתו של יוסף לאחיו אמרו חז"ל במדרש 'אבא כהן ברדלא אומר 'אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה' יוסף קטן של שבטים היה ולא היו יכולים לעמוד בתוכחתו, לכשיבא הקב"ה ויכחי כל אחד ואחד לפי מה שהוא על אחת כמה וכמה. ויש לדייק מדוע כתוב 'מיום' היה אפשר לומר אוי לנו מהדין והתוכחה, מה ההדגשה 'ביום'? וביותר מה בכלל היתה תוכחתו? הרי סך הכל אמר להם 'אני יוסף' ממה נבהלו? ההסבר ששתי המילים הללו חוללו בקרב האחים את התוכחה הגדולה ביותר והיא: שהאדם מכיר בטעותו שהרי בד"כ אין אדם רואה נגעי עצמו והנה באמירתו 'אני יוסף' הוברר להם לפתע שכל הכ"ב שנים חיו הם בטעות נוראה. ונתהפך להם כל העניין מקצה לקצה. נהפך מבעל החלומות לבעל הנבואות, זה היה גודל הבושה שתקף אותם ועל זה יחרד כל לב – מהכרת הטעות! וכך מלמדים חז"ל יראה הדין הנורא לעתיד לבוא כשידונו כל אחד לפי מה שהוא ולפתע ימצא עצמו עומד מול 'הכרת הטעות' שכל הזמן חיו בטעות – אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה' שהרי הכל היה יכול להראות אחרת! וזה ההדגשה באומרים 'מיום'. עצם העובדה שמופיע ובא 'יום הדין' הוא ה'תוכחה' הגדולה, כי מפני שהאדם חוטא הוא משכיח מעצמו את העניין של יום פקודה, יום אשר בו יתן דין וחשבון על כל מעשיו – ולפתע מסתלק האדם לבית עולמו ומוצא את עצמו 'ביום הדין שלו' ואז יכיר בכל משגיו וטעויותיו. וכעין זה הוא גם הדין של ראש השנה!! 'כי זכר כל היצור לפניך בא מעשה איש ופקודתו' – לא נידונים רק על ה'מעשה איש' כלומר כל פרטי הפרטים של המעשים שעשינו, אלא נוסף גם שנידונים על 'ופקודתו' כלומר התפקיד והייעוד שלנו, האם אנחנו עושים את מה שצריך כדי להגשים את התפקיד שלנו, האם אנו חותרים אל הייעוד שלנו?

קבלנו כל אחד כוחות מאת השי"ת!! הכוחות הללו נועדו לצורך התפקיד המיוחד שלנו!! מה עשינו עם הכוחות הללו?? האם השתמשנו איתם כראוי וכפי הצורך?? או שמא בזבזנו את מה שנתנו לנו?? כמה חרטה וצער יהא לנו אם יתברר שבזבזנו את הכוחות שנתנו לנו שהרי הכל היה יכול להראות אחרת... כאשר אדם מבזבז, מפסיד ומאבד את הכוחות שהקב"ה נתן לו אין לך גזל גדול מזה. ועל זה אנו מתוודים ואומרים 'אשמנו בגדנו גזלנו!!' אין הכוונה ללאו של לא תגזול כי הרי אמרנו שמדברים על מושגים השייכים בהנהגה הכללית אלא הכוונה לגזילת הכוחות שהקב"ה נתן לנו כדי להגשים את הייעוד שלנו בחיים.

עפ"ז נבין את שבחו של הנזיר מהדרום שהרי הנזיר נזף ביצר הרע ואמר לו 'רשע למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך' ולכא' מדוע קראו 'רשע'? לאיזה רשע התכוון? הוא בעצם התכוון לרשע של משביעין אותו תהי צדיק ואל תהי רשע', הוא בעצם גער בעצמו וצעק 'גזלנו' כי הפחד שעמד מול עיניו היה גזילת הכוחות שהקב"ה נתן לו, ומסירתם ביד היצר הרע. הוא ראה מראש את הצער והחרטה שהיא מנת חלקם של מי שמגלה שאיבד את כוחותיו וממילא לא הגשים את תכלית החיים.

וכך פירש ר' אלחנן וסרמן את דברי הרמב"ם בהלכ' תשובה ש'כל אדם ראוי להיות צדיק כמשה רבינו' ושואל הרי ידוע שלא קם כמשה? שא"ל להגיע לדרגתו? והסביר שמשה רבינו ידע לנצל את כל כוחותיו וחושיו ודעתו קודש לה' לבדו ולא התשמש לשום צורך אחר רק לה'. והמידה הזאת נדרשת מכל יהודי להשתמש בכל כוחותיו לייעוד שלו ובזה כן יכול כל אדם ללמוד ולהיות כמשה שלפי ערכו וכוחותיו יעבוד את ה'.

את משפט הנזיר 'למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך' נשווה לדברי במסילת ישרים 'סוד החסידות ושורש העבודה התמימה שיתברר ויתאמת אצל האדם מה חובתו בעולמו' שלכל אדם יש את חובתו המיוחדת בעולמו, ואשר בעבור הגשמתה ניתנו לו כוחות מאת הבורא, וכלפי זה תביעה 'למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך' כלומר מדוע הינך מבזבז את כוחותיך שלא לשם המטרה אשר עבורה הם נועדו.

אסור לאדם לתת לריקנות לשלוט בו – לא להתרוקן מהכוחות המיוחדים שהקב"ה נתן לו ולא להוציאם על הבל וריק. ועפ"ז מובן מה מיוחד בכניסה האחרונה של הכהן הגדול ביום הכיפורים להוציא את הכף והמחתה. ולכא' מה חשוב בעבודה זו? והפשט כי בקודש הקודשים אין מקום לכלים ריקים!!!! כי קדושה וריקנות הם תרתי דסתרי. חייבים להוציא את הריקנות ממקום הקדושה. וזה העבודה שלנו עכשיו לקבל על עצמנו לנצל ולהשתמש בכוחות שלנו למען התפקיד שבעבורם הם נועדו – 'מעשה איש ופקודתו' להכיר בכוחות ולהבין את הייעוד שלנו ולהתאים את ניצול הכוחות להגשמת התפקיד.

וזוהי ההתעוררות שלנו מקול השופר כדברי הרמב"ם 'עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם. אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל' – התשובה בר'ה להיזהר 'מהבל וריק' להיזהר לא לרוקן את הכוחות בעולם של הבל. כי העיקר בר'ה זה על 'ופקודתו' ניצול הכוחות לייעודם

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com

חינוך לחיים

ראש השנה

'זה היום תחילת מעשיך זכרון ליום ראשון' בשל'ה הקדוש מובא מדרש – אדם הראשון, כשנגזר עליו מיתה, מ'מ הוקצב לו יום אחד לחיות, שהוא יומו של הקב'ה, שהוא אלף שנה, והתרצה אדם הראשון מתחילה ליתן משנותיו שבעים שנה לדוד המלך, כי כשהראהו הקב'ה לאדם דור דור ודורשיו – כנאמר 'זה ספר תולדות האדם- העביר לפניו כל הדורות, הראהו את דוד. וכך היה חי תתק'ל שנה, ושהגיע שנת מייתו התחרט ורצה לחזור בו, א'ל הקב'ה, אדם! אל תעשה כן! מוצא שפתיך תשמור! הבט ביוצאי חלצ'ך ותראה שיקום אחד שיקיים כל נדרו, ומנו? הוא יעקב כמו שכת' 'וידר יעקב נדר' ומה שנדר קיים, מיד חזר אדם ונשאר בנדרו.

דברי המדרש צועקים – דרשוני!!

איך דברי יעקב משפיעים על האדם הראשון? ואם אדם הראשון הבין בשכלו שיש מקום להתחרט מדוע ישנה דעתו בעקבות התנהגות הנכד? וכל זה נאמר ע'י הקב'ה בעצמו בגלל מצווה מפורשת בתורה 'מוצא שפתיך תשמור'? האם הנכד משפיע יותר ממצווה?

בהנהגת אדם – ברור שאדם מתנהג ביותר זהירות כאשר למעשיו יש השלכות על אחרים, ובפרט כאשר למעשיו יש השפעה ישירה על יוצאי חלצ'ו.

אדם הראשון בחיר המין האנושי יציר כפיו של הקב'ה, בגדלותו ורוממותו, הפך להיות מודל לחיקוי אצל צאצאיו – יוצאי חלצ'ו. ומעתה, כל מעידה ולו הקטנה ביותר תכריע ותשפיע על הנעשים שלהם.

וזה מה שהשפיע אל האדם הראשון ושכנע אותו לקיים את מתנתו ונדרו – הדוגמה האישית – דאגתו ואחריותו ליוצאי חלצ'ו!!

הקב'ה אומר לו: אדם!! הבט ביוצאי חלצ'ך ותראה שישנו אחד והוא יעקוב אבינו שעתיד לקיים את נדרו אבל כל זה בתנאי שאתה בעצמך תקיים את נדרך. מאחר ואם אתה לא תקיים את נדרך גם יעקב עלול שלא לקיים את נדרו, כי הוא יביט בך וילמד ממעשיך, מפני שאתה בעיניו הדמות הנעלה והמרוממת הראויה לחיקוי, ולכן השפעת מעשיך אתה עלול לגרום לו שלא יקיים את נדרו. והדברים האלו השפיעו על אדם הראשון יותר מאשר הדרישה של 'מוצא שפתיך תשמור'.

כל אחד צריך שיחשוב ויעורר את עצמו, כמה התנהגותו היום תשמש גורם משפיע על התנהלותם ודרכי הנהגתם של יוצאי חלצ'ו!! בחלל עולמו של האדם צריך שתנסה הקריאה – 'הבט ביוצאי חלצ'ך'.

וכידוע פירוש הגר'ח מוולאז'ין על הפס' במשלי 'מתהלך בתומו צדיק אשרי בניו אחריו' כי כמה מידות שהצדיק טרח ויגע להשיגם, לבניו אחריו המה כטבע מוטבע. וכך כתב בהבית הלוי 'והנה ידוע דטבע האב נמשך גם להבן דמעשים של האבות הם שורש נטוע בלב הבנים וזהו שאנו אומרים בתפילה מה טוב חלקינו מה יפה ירושתנו דכל הטוב שיש בליבנו הכל באה לנו בירושה מאבות העולם, ומריבוי הטוב שהיה מושרש בלב אבותינו ותשקותם היה חוק לעשות רצון יוצרם נשאר גם בבנים תשווקה פנימית בלב הבנים לזה.

וכמשל הידוע של הרב'ה מאלכסנדר שמתפס מומחה מתאמץ לטפס על הר גבוה במאמצים גדולים וכשהצפיל לפסגה מצא שם לתדהמתו ילד קטן, שאל אותו איך הגעת לכאן? הרי אין בכוחו של ילד לטפס לכאן? ענה הילד: אני לא טיפסתי לכאן... אני נולדתי כאן!! אבא שלי הוא זה שטיפס...

וכך מוסבר בפר' לך לך שהגר בורחת משרה, משכנע אותה המלאך לחזור והסיבה 'התעני תחת ידה' 'והוא יהא פרא אדם ידו בכל ויד כל בו' ותמוה זה מה שישכנע אותה?? אם מודיע מראש שצריכה להתענות? אם מודיע מראש שיוולד פרא אדם? אלא ההסבר שאומר לה המלאך כדאי לך לחזור לביתו של אברהם אבינו על אף העינויים והעיקר שהבן שלך, שיוולד לך, יושפע מסביבתו של אברהם אבינו ואז יש תקווה שההשפעה הסביבתית מביתו של אברהם תעקור את ההשפעה התורשתית שיהיה לך לבנך מכח פרעה. ואכן – בסופו של דבר ישמעאל עשה תשובה!!

וכן בגמ' בסנהדרין, איך מאיימים על העדים? 'דיני נפשות דמו ודם ברעיותיו תלויים בו עד סוף העולם' כך צריך להיות הרגשת האחריות של האדם למה שישירש ביוצאי חלצ'ו כי זה עסק של נפשות ממש – דמו ודם זרעיותיו תלויים בו!!

וכל זה ניתן להעמיס במילות התפילה של ראש השנה 'זה היום תחילת מעשיך זכרון ליום ראשון' שצריך האדם בין היתר להרהר בדעתו ויעלה במחשבתו מחשבה זו "זה היום" של ר'ה צריך לחשוב על 'תחילת מעשיך' מתי מתחילים להתהוות הטבעים והליכות עולמם של יוצאי חלצ'ו אשר נקראו 'מעשיך' כדברי הגמ' בשבת ל'ב 'איזה הן מעשה ידיו של האדם הוי אומר בניו ובנותיו'. כלומר בזמן התשובה של ר'ה צריך האדם לחשוב בגדול האחריות ליוצאי חלצ'ו ולחשוב 'בזה היום' על 'תחילת מעשיך' ואת כל זה יחשוב על רקע ה'זכרון ליום ראשון' – ע'י שיזכור את יומו הראשון של האדם הראשון שבו חטא והשריש את הכח הרע ביוצאי חלצ'ו ונהיו ברי מיתה. ואולי ניתן לומר על מאמר בב'ב 'אמר ר' כל שאינו מניח בן ליורשו הקב'ה מלא עליו עברה? ולכא' מה אשם שלא הניח בן ליורשו? אלא הכוונה שהוא עצמו אינו מתקן מידותיו ומעשיו עד אשר יושרשו בלב בניו אזי הקב'ה מלא עליו עבירה.

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com